

Cümə, 22 avqust 1919-cu il, nömrə 258

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Cümə, 25 zülqədətül-haram sənə 1337. 22 ağustos 1919 sənə.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat 50 qəpik.

Abunə şəraiti: Bakı üçün 1 aylığı 35 rublə, 2 aylığı 60 rublə, 3 aylığı 90 rublə. Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 40 rublə, 2 aylığı 70 rublə, 3 aylığı 100 rublə. Elan fiati: birinci səhifədə sətri 5 rublə, axırncı səhifədə sətri 4 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 3 rublə.

AZƏRBAYCAN HÖKUMƏTİ TEATROSUNDA

AXŞAM TAMAŞASI

“Cır-bır” və böyük konsert
Zülfüqar bəy və Üzeyir bəy
Qardaşlarının Müdiriyyəti
Cümə günü ağustosun 22-də
1919-cu ildə

Hacıbəyli qardaşları əsərlərindən

“Arşın mal alan”,

“Əsli və Kərəm”,

“Aşıq Qərib”,

“O olmasın, bu olsun”,

“Leyli və Məcnun”

opera və operettalardan mürəkkəb

bir pərdəli “Cır-bır”,

dalıyca 15 nömrədən ibarət

Azərbaycan, Dağıstan,

Gürcüstan və Gilan

milli nəğmələri oxunub,

milli rəqslər ediləcəkdir

və bundan masiva [bundan əlavə]

iki nəfər səhnədə

“qurşağ” tutacaqdırlar.

Bu böyük nümayiş səhnəmizdə

birinci dəfə olduğundan,

şükuhlu [təntənəli] bir mənzərədə

başa gəlib,

böyük simfoniya orkestri

İrəndən varid olmuş məşhur tarzən

Qurban Pirimovun

iştirakı ilə

[Maqomayev] Müslüm bəyin

təhti-idarəsində olaraq

milli nəğmələr icra ediləcəkdir.

Biletlər teatrın kassasında

satılmaqdadır.

Tamaşa başlanacaqdır

axşam saat 9-un yarısında.

SİRK “MODERN”

Cümə günü avqustun 22-ndə 1919-cu ildə məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə vücuda gətirilmiş Fransa güləş mübarizəsinin 55-ci günüdür.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci: Məşhur Sibirya ayısı Buyvolov – Raqenbaum.

2-nci: Təzə varid olmuş Rusiya pəhləvanı Vladimir Oleynikov – Krayevski.

3-ncü: Djiovani – Kreçetov.

Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır. Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də.

7480

Tiflis Müsəlman bazarında

«—»

Balabəy Xəlilbəyli tərəfindən

YENİ AÇILMIŞ OLAN

«KASPI» MEHMANXANASI

32 təmiz nömrələri ilə hazırdır. Mehmanxanada ancaq qonaqlara məxsus təamlar hazırlanır. Nömrələrin qiyməti adidir. Telefon 8-69.

SƏHMDARAN CƏMIYYƏTİ

«RUS»

Bununla mal göndərənlərə elan edir ki, yekşənbə günü avqust ayının 24-ndə 1919-cu ildə saat 12-də 25-ci körpüdən “Mariya” paroxodu yük və sərnişinlər ilə İran Astarasına və Ənzəliyə gedəcəkdir.

T-222

İTİBDİR

Naberejni, Olqinski yaxud Nikolaevski küçədə bir daşlı brilyant sırğa itib. Tapan və yaxud yerini göstərən şəxsə əlli min (50000) manat mükafat verirəm.

Adres: “Avropa” mehmanxanası nömrə 35 yaxud Birjevaya küçə (Bakı Tacirlər Bankı qarşısında) “Dinamo” kontor müdirinə müraciət etməli.

7481

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Azərbaycan Radio mövqifi [Radio stansiyası] qəbul etmişdir)

(Bolşevik xəbərləri)

Şimal cəbhəsi – Mejozerni ətrafında

Olonets istiqamətində Samozero hövzəsi və Fin sərhədi arası düşməndən təmizlənmişdir. Düşmən sərhəd xaricinə qaçmış, biz mitralyoz, tüfəng və mərmilər ilə dolu arabalar qənimət almışdır.

Qərb cəbhəsi - Pskov dairəsində düşmənin təzyiqatı altında bizim qitəatımız [hərbi hissələrimiz] yeni cəbhələrə keçmişlərdir. Ostrov istiqamətində bizim qoşunlar hücumda davam edərək İzborskun 25 çağırımılığında olan kəndi işğal etmişlərdir.

Poltava-Vilça istiqamətlərində bizim hissələrimiz şiddətli vuruşmalarla Qlubokiye Luji kəndi xəttində yeni cəbhələrə çəkilmişlərdir.

Cənub-qərb cəbhəsi - Ronin və Proskurov istiqamətlərində iki gün davam edən vuruşmadan sonra bizim qitəatımız Sluç nəhri arxasına çəkilməyə məcbur edilmişlərdir. Jmerinka istiqamətində Kalinovka və Lipovets mövqifləri [stansiyaları] düşmən tərəfindən işğal edilmişdir.

Cənub cəbhəsi - Belqorod istiqamətində Bubni şəhərini almaq üstündə vuruşmalar davam edir. Kursk və Belqorod istiqamətində şiddətli vuruşmadan sonra bizim hissələrimiz Oboyanı boşaltmışlardır. Koroça, Novı Oskol, Biryuç və Yevst-ratovka istiqamətlərində qoşunlarımız düşmənin təərrüzatına qarşı çıxaraq Koroça – Novı Oskol – Biryuç – Yevdakovo mövqifi xəttinə çıxmışlardır. Novoxopyorsk istiqamətində Makarovo kəndi bizim tərəfdən işğal edilmişdir.

Kamışın istiqamətində Kamışinin 65 çağırımılığında olan kəndləri bizim qoşunlar zəbt etmişlərdir.

SÜLH

Cəmahiri-Müttəfiqə və sülh müahidənaməsi

Vaşinqtondan xəbər verirlər ki, məhəlli [yerli] siyasi dairələrdə dövran edən şeyiylərə görə, Amerika Hökuməti Müttəfiqlərdən sual etmiş ki, Amerika Senatına imzalanmaqdan ötrü verilmiş sülh müahidənaməsi [sazişi] məzmununa təshihat [düzəlişlər] əlavə etmək istəyən senator [Elihu] Rutun təklifinə nə nəzəriyyə ilə baxacaqlar?

Ümumi rəylərə görə, hərəgah Senat şu təshihatı qəbul edərsə, o zaman başqa dövlətlər də əks təkliflərdə bulunacaqlardır.

Müahidənamənin imzalanması tərəfdarları Rutun şu təshihatının qeyri-məmul nəticələri mövcib [arzu edilməz nəticələrə səbəb] olacağını söyləyirlər. Əvvəlcə, təshihat müahidənamənin imzalanmasını gecikdirmiş olacaqdır və əlavə, Cəmiyyəti-Əqvam [Millətlər Cəmiyyəti] çağırmaq işlərini təxirə salacaqdır və bir çox həll olunmuş məsələləri yenidən şübhəli hala salacaqdır.

Bəzi siyasiyyunun [siyasətçilərin] rəyincə, şu təshihatı qəbul etmək müahidənamənin büsbütün qüvvədən düşməsinə də bais ola bilər imiş. Həmçinin, qeyd edirlər ki, hərəgah Cəmahiri-Müttəfiqə [ABŞ] mühacirət məsələsinin Cəmiyyəti-Əqvam dairəsindən götürülüb ancaq milli siyasətin etiraf [qəbul] edilməsi təkidatında bulunarsa, o zaman Yaponiya tələb edəcəkdir ki, mühacirlərin irq və milliyyəti aranmayaraq, müsəvi [bərabər] olmaları prinsipi nəzərə alınsın.

QƏZETƏLƏRDƏN

Bolşeviklər və ingilislər

Kopenhagenə xəbər verirlər ki, Britaniya donanmasının oralarda olan gəmiləri matrosları içində bolşevizm təbliğatı geniş dairələr tutur. İngilis dilində yazılmış bolşevik kitabçaları fəvqəladə intişar bulur [yayıılır]. Polisin səy və ehtimamına rəğməən şu-şu kitabçaların hansı mənəbdən intişar bulduğu gizli qalır. Kitabçalarda şu yolda bəyani-əfkar edilir [fikir bildirilir] ki, İngiltərə imperializminin qarışmasına görə, Rusiya inqilabı qorxu altında.

Bolşeviklər britaniyalı yoldaşlarını İngiltərənin şu siyasətinə etiraz etməyə və Şura Hökuməti ilə mübarizədən imtina etməyə dəvət edirlər.

“T.” qəzetəsi xəbər verir ki, şu təbliğatlar bu vaxta qədər heç bir müvəffəqiyyəti haiz olmamış [əldə etməmiş], komandanın ruhu əvvəlki kimi yüksəkliyində davam edirmiş.

Bolqariyada həyəcan

30 təmmuzda [iyulda] Parisdən yetişən teleqramlar xəbər verirlər ki, Sofiyadan “Tan” qəzetəsinin almış olduğu teleqramların mündəricatı Bolqariyada İstanbulinski və Sakazovun vəsatəti ilə nümayişlər hazırlandığını bildirir.

Şu nümayişlər Bolqariyanın Macarıstanı təqlid etməyə meyyal [meylli] olduğunu göstərəcəkdir. Bütün şəhərlərdə intibahnamələr [vərəqələr] yapışdırılaraq əhali Şura Cümhuriyyəti bərpasına dəvət edilir. Şu yolda əvvəlinci addım olaraq çar Boris xəl ediləcəkdir [taxtdan salınacaqdır].

General Yudenitç nə fikirdədir

“Tayms” qəzetəsi Helsingfors [Helsinki] müxbirinin vermiş olduğu əxbərə [xəbərlərə] nəzərən, general Yudenitç Kolçak Hökumətinə tabe olaraq müvəqqət hökumət təşkili fikrindən imtina etmişdir. Onun fikri budur ki, işğal edəcəyi ümidində olan Petroqrada və qonşu vilayətlərdə Omsk Hökumətinin ümumi siyasi əsasları üzrə məhəlli [regional] idarə təsis etsin və şü proqrama müvafiq kəndi hüzurunda olacaq Siyasi Şuraya adamlar seçəcəkdir. Petroqrada alındıqdan sonra həman Şura Baş komandan nəzdində Zəbtiyyə [Asayiş] Şurası rolunu oynayacaqdır. General Yudenitç “Hökumət”, “Nəzarət” və başqa müşabih təbirləri [oxşar mənalı ifadələri] qullanmadan nəhayət ehtiyat edir. Siyasi Şuranın bütün üzvləri, o cümlədən, professor [Anton Vladimiroviç] Kartayov həman Şuraya müsaviyül-hüquq [bərabərhüquqlu] olaraq general Yudenitçin təyini ilə daxil olmuşlardır.

Çrezvıçayka vəhşətləri

Ağustosun 7-də xüsusi işlər müstəntiqi Poltava çrezvıçaykası xüsusi heyəti olan evin bağında təhərri [axtarış] icra edərək 3 qəbir tapmışdır. Qəbirlərdə 17 meyit var imiş. Bunlardan bəziləri tanınmışdır. Tanınanlar içində vəkil Kozubovun da meyiti vardır.

Meyitlərin qolları dallarına bağlanmasından əlavə bir neçəsi də yekdigərinə [bir-birinə] bağlanmışlar imiş. Məqtullara [qətl edilənlərə] fəvqəladə əziyyət verildiyi ondan məlum olur ki, ağızlarına əsgi tıxanıb boyunları kəndir və telefon məftilləri ilə çəkilib uzadılmış və qafaları əzidlərək bədənlərində də qanlı izlər gö-

rünmədə imiş. Hətta bir meyitin aləti-rəcəliyyəsi də [cinsi orqanı da] kəsilmiş imiş. Meyitlərin birisi arvaddır.

Odessanın süqutu şayiələri

Ağustosun 7-də axşam çaği Odessadan Sevastopola yetişmiş motor qayığı komandası xəbər vermişdir ki, Matroslar İttifaqının məhəlli [yerli] şöbəsinin istixbaratına [aldığı xəbərlərə] nəzərən, 23 təmmuzda [iyulda] Odessa süqut etmişdir.

Flot komandanı nəzdində şü xəbəri təyid [təsdiq] edəcək bir məlumat hələlik alınmamışdır.

Qara dəniz səvahlində [sahillərində] kəndi nüfuzunu paydar etmək [məhkəmləndirmək] üçün Fransa Hökuməti şü səvahlili yenidən mühasirə altına almaq təşəbbüsünə girişmişdir. Heç gözlənilmədən Fransa Komandanlığı kəndi tərəfindən olaraq Odessanın mühasirə altında olduğunu elan etmişdir. Odessa iskləsinə 4 Fransa zirehlisi daxil olmuşdur.

Bolşeviklərin həzimet

Yenisey quberniyasında Krasnoyar[sk] və Nijneudin[sk] arasında əməliyyatda bulunan bolşeviklər tələf edilmişlərdir. Yeniseyin daxili cəbhələrində əməliyyat yapan bolşevik başçıları kəndiləri ilə böyük məbləğlər götürərək Monqoliyaya qaçmışlardır.

Avstriya taxtına yeni namizəd

Nauen - Avstriya sarayı dairələrində Antantanın Avstriya taxtına sabiq imperator Karlın oğlu Ottonu keçirmək təşəbbüsü hüsn-rəğbətlə qarşılanmadadır. Şü təşəbbüsü klerikallar və xristian sosislistləri də təqdir edilmiş.

TÜRKİYƏDƏ

İstanbulun övzası

3 gün əqdəm [qabaq] İstanbuldan Bakiya varid olan [gələn] bir nəfər müsəlman taciri mühərririmizə Türkiyə və İstanbul övzası [vəziyyəti] haqqında böylə məlumat vermişdir:

Türkiyənin siyasi vəziyyəti çox gərgin olub da öylə ağır bir haldadır ki, birdən-birə ümum camaat inqilabı olacağı bütün əhaliyə və Müttəfiqlər Komandanlığına aşkardır. Yunanların rəftarı Türkiyə camaatını o dərəcədə mütəəssir edir ki, hər an bunların arasında toqquşmalar gözlənilir.

İstanbulun Anadolu və Rumeli ilə əlaqəsi bilmərrə qət olmasına [tamamən kəsilməsinə] görə, oralardan artıq həyəcanlı xəbərlər gəlir. Şu yerlərin camaatı silahlanıb mərkəzi hökumətə itaət etmədiyindən dolayı, bunun qarşısına şuriş [qiyam] qaldırmaqları dəxi gözlənilir. Kiçik Asiyada da həmin halət hökmfərmdir [hökm sürür].

İstanbul xəbər gəlmişdir ki, Asiyayi-Suğranın [Kiçik Asiyanın; Anadolunun] da müxtəlif nöqtələrində Türkiyə mərkəzi hökumətinə tabe olmayan türk generalları ətrafında böyük qüvvələr cəm olmuşdur.

Yunanların İzmiri işğalı əsnasında bir çox müsəlman camaatı qırılmasına cəhət böyük şurişlər törəmişdir və nəticəsində müsəlman camaatı böyük tələfat vermişdir. Buna görə, işğal əməliyyatı dayandırılmışdır.

İzmir ətrafında və bütün vilayətdə yerli türk əhalidən böyük qüvvələr toplanmaqdadır.

İstanbul nəhayət dərəcədə bahalıqdır. Külli miqdarda hər cür mal mövcud olduğu halda, qiymət gündən-günə tərəqqi etməkdədir. Anadolu ilə əlaqə kəsilmiş olduğundan çörək azdır. Anadolu dan heç bir şey gəlməməyə görə, çörək Avropa və Amerikadan gəlir.

Böylə ağır hallara camaat artıq əhəmiyyət verməyib də kəndilərinin imdadına Anadolu[nun] yetməsinə göz tikmişlər.

MAVƏRAYİ-BƏHRİ-XƏZƏRDƏ

Mavərayi-Bəhri-Xəzər [Zakaspiysk] cəbhəsində Dabravolların böyük müvəffəqiyyətsizliklərə düşər olmaları Dabravol komanda heyətinin dəyişikliklərinə bais olmuşdur. Bu dəyişikliyin müharibə işlərinin müvəffəqiyyətlə getməsinə təsiri olacağı da şübhə altındadır.

Yekaterinodardan alınan binagüzarlıqlara məbni [sərəncamlara əsasən] Mavərayi-Bəhri-Xəzər qoşunları komandanı general Savitski dəyişilərək onun yerinə general Borovski təyin edilmişdir. Mavərayi-Bəhri-Xəzər cəbhəsi bilavasitə general Erdeliyə tabe edilmiş, Erdeliyə rəsmi olaraq “Tersk-Dağıstan və Mavərayi-Bəhri-Xəzər qoşunları komandanı” adı verilmişdir.

Yaşayışı müşkül şəraitə bağlı olan Tazəşəhərdən xəzinəxana və postaxanadan qeyri bütün dəftərxanalar köçürülmüşlərdir. Onlar da səhra dəftərxanası vəziyyətini almışlardır. Aşqabad Bankası Petrovskaya köçürülmüşdür. Oradan xəbər verilməsinə nəzərən Rus-Asiya Bankası mənzilində yerləşdirilmişdir.

Tazəşəhərdən bir çox paroxodlarda qaçmış hesabsız qaçqınlar Mavərayı-Bəhri-Xəzər Hökumətinin pulu olmadığına görə, nəhayət ağır vəziyyətə düşər olmuşlardı. Hərbi məmurların ailələrinə edilən tərcih qaçqınların ədəmi-xoşnudisini bais [məmnuniyyətsizliyinə səbəb] olmuşdur.

General Savitski, Barsov, Verman, Lastoçkin, Yavinski, Rzadorski və dr. [və başqaları] Aşqabaddan qaçarkən bütün faytonları və başqa nəqliyyat vasitələrini zəbt edərək, onların ixtiyarına verilmiş xüsusi vaqonlara bütün var-yoxlarını xalı və royala kimi daşıyıb, doldurmuşlardır. Adi qaçqınlar isə libas və camaşırırlarından başqa bir şey götürəmməmişlərdir.

Həman eyni fəqərə [hadisə] Tazəşəhərdə də təkrar edilməkdir. Petrovska gedən paroxodlarda adi qaçqınlar paroxodun anbarında yerləşdikləri halda, general arvadları və ştab məmurları faytonlarda yer tutaraq özləri ilə apardıqları inəkləri və başqa heyvanları üçün də xüsusi yerlər təmizləmişlərdir [boşaltmışlardır].

Tazəşəhərdən əzimet edərəkən [yola düşərəkən] general Savitski ötədən bəri postaxanada toplanmış pasilkaları açıdırıb içində olan əşyanı general arvadları arasında təqsim etmişdir [bölüşdürmüşdür]. Bu, açıqcasına talan təqsimi, posta məmurlarının həsrətlərinə [həsədlərinə] rəğmən və rütbə-nişana rəyətən [görə] bulunmuşdur. Böylə ki, ağır qiymətli əşyanı general Savitskinin arvadı ən əvvəl özü üçün götürmüşdür.

Böylə naməqbul və naşayəstə [qəbul edilməz və nalayiq] hərəkət xüsusunda general Denikin ştabına xəbər verilmişdir.

MÜƏLLİMLƏR QURULTAYI

Yaponiya müharibəsinin nəticəsi olan rusların birinci inqilabından bir il keçmişdi. İstibdad dövrü təzələşirdi. General Faddeyev Bakının mirqəzəbi [cəlladı] kəsilmişdi. Bunun qorxusundan üç nəfər də küçədə bir-birinə rast gələmməzdilər. Bakı müəllimləri bir ictimai [yığıncaq] yapmaq istədilər. Maarif Nəzarətinin misyonernüma hərəkətindən xəbərdar olmuş müəllimlər direktor ağanın heç qapısını da döymədilər. Bilirdilər ki, böylə şeylərə əbədən [əsli] müsaidə [icazə] verilməz. Hələ, bəlkə mütəşəbbisləri də [təşəbbüskarları da] məmuriyyətdən kənar edərdilər.

Məcbur qalaraq mərhum Həsən bəy Məlikov vasitəsilə general Faddeyevi aldatdılar ki, guya dərs proqramının tərtibi üçün müəllimlər bir yerə yığılmaq istəyirlər. Həsən bəyin təhti-sədarəti şəraiti ilə [rəhbərliyi altında olmaq şərtiylə] buna izn verildi. Bundan istifadə edərək Bakı müəllimləri Qafqazın hər cəhətinə dəvətnamələr göndərüb “Müsəlman Müəllimlərinin Qafqazda Birinci İctiması”nı çağırdılar. (1906-cı sənə avqustun 15-dən axırınadək.)

İkinci ictimai həm mərkəz nöqtəyənəzərlə, həm də müstəbid Bakı direktorunun qorxusundan Gəncə şəhərində tərtib vermək istədilər. Onun üçün də oraya bir nümayəndə göndərildi. Gəncədə qurulacaq ictimai proqramı həman şəhərin bir məclisində bir çox ziyalı və müəllimlərin hüzurunda oxundu və təsdiq edildi.

Proqramın, “ictimaiyə müəllimlərlə bərabər müəllimlər də dəvət ediləcəkdir”

kimi bir maddəsi də var idi. Zətən bu maddə prinsip üçün proqrama idxal edilmişdi. Zira, o vaxtlar Qafqazda Tağiyevin ünas [qızlar] məktəbindəki beş-altı müəllimədən başqa sairləri hələ mövcud deyildi. Bunlar da çadralı olaraq, hələ cəmiyyət işlərinə heç qarışmazdılar. Binaənileyh [ona görə], bunların ictimaya gəlmək ehtimalı yox idi. Lakin bu maddə gələcək ictimalara əsas olsun deyərək idxal edilmişdi.

Bununla belə, məclisdə bulunan mü-təşəxxis üləmadan [görməli alimlərdən] biri həman maddəyə qarşı şiddətli etirazlarla onun qaralanmasını tələb etdi. Məclis əhlinin tərəfindən verilmiş bir çox faydalı bəyanat axundu təskin etmədi. Axırda qərar qoyuldu ki, müsəlman müəllimləri ictimaya dəvət edilməsinlər.

Buna kifayət etməyərək, axund həzrətləri sabah Gəncədə bir “Ruhani İttifaqı” tərtib verib onun adından Qafqazın Bakı kimi mühüm nöqtələrinə təxminən bu məzmununda birər məktub yazdırdı:

“Gəncədə açılacaq ictimaya müsəlman müəllimlərini dəvət edib çadralarını götürmək (?) istədilsə də, biz burada ona mane olduq. Bunun icrasına orada çalışanlar varsa, rica edirik, siz də orada da mane olasınız.

İmza: Gəncə Ruhani İttifaqı”

Gəncədən göndərilən bu məktublar, həm də o vaxtlar müsəlman arvadlarının hüququna dair “Molla Nəsrəddin” jurnalında yazılan bir çox müfid [faydalı] məqalə və bəhslər əhəlinin dargöz və mühafizəkar qisminin əlində böyük bir bəhanə oldu. Hətta arvadların rus paltarında küçələrdə görünməsinə mane olmaq üçün nadan və cahil şəxslər tərəfindən Bakıda bir “cəmiyyət” də təşkil edildi ki,

onun üzvləri əli ilə biçərə arvadlara bir çox haqsız təcavüzlər edildi. Məsələn, günün günorta çağrı arvadların ayaqlarından çəkmələri çıxarılıb atılırdı və tələb edilirdi ki, çəkmə əvəzinə başmaq geysinlər. Gəncə ruhaniləri əli ilə başlanmış bu hərəkətin təsiri hələ indi də Bakıda qalmışdır! (İstiqlal bayramındakı hərəkətlər, bulvarlarda milis nəfəratının arvadlara qarşı yaptıkları müamilləri [rəftarları], keçən ilki çəkmə əhvalatı, ilax...)

Əlqissə [əlfəz], proqramdan bəzi şeylər atılıb, əvvəl Gəncə qubernatoruna, sonra da mahal direktoruna təqdim edildi. Lakin müstəbid ağaların tədbiri ilə proqram bir hala salındı ki, Qafqaz müəllimləri deyil, hətta yalnız Gəncə mahalının müəllimlərinə müsaidə verilmədi. Labüd qalaraq yenə Bakı cəmiyyətlərinə müraciət edildi. “Nicat” cəmiyyətinin nizamnaməsinə görə, neçə ildə bir dəfə müəllimlər ictiması çağırmağa haqlı olduğundan, bu dəfə “Nicat” vasitəsilə “Müsəlman Müəllimlərinin Qafqazda İkinci İctiması” dəvət edildi. (1907-ci sənə ağustosun 25-dən sentyabrın 5-dək.)

Qafqaza yeni təyin edilmiş Maarif müdiri Rudolf ildə bir dəfə Bakıda çağırılan Müəllimlər ictiməsindən əsla xoşlanmayaraq buna xitam vermək üçün Bakıya gəlib bunun müəssislərini ciddi aramağa başladı və az bir zamanda buldu [tapdı]. Bilirmisiniz bu kim idi? El məktəblərinin naziri biçərə Şəmsəddinov cənabları idi!! Halbuki, müəllimlər ictiması icra edildiyi halda, bu Şəmsəddinov yenəcə Bakıya təşrif gətirmişdi və müəllimlər ictiməsindən müəssisləri tamamilən başqa şəxslər olduğu halda, bunu məhz onun

üçün müttəhim etdilər ki, bu, doğru danışan və haqqa tərəfdar bir şəxs idi.

İştə, Şəmsəddinovu xidmətindən məzəl [kənar] etdilər, ta ki bunun yerinə təyin ediləcək şəxsə bir ibrət dərəsi verilsin ki, məbada müəllimlərlə əlaqədar olub minbəd [bundan sonra] üçüncü müəllimlər ictimasına müsaidə və ruyi-riza [razılıq üzü] göstərməsin. Öylə də oldu. Bakı müəllimlərinin üçüncü ictiması daha bir kəsə müyəssər olmadı.

Zatən o vaxtlar irticaçı Stolipinin başladığı istibdadı bir dərəcəyə varmışdı ki, ictimalara heç bir vəchlə izn verilməzdi. Odur ki, müsəlman müəllimləri yeni bir təşəbbüsata cürət etmədilər. Hətta keçmişdə gördükləri işlərin bir çoxu səmərəsiz qaldı. Zira, hökumət bunu təsdiq etmək istəmədi. Hal-hazırda şagirdlər əllərində bulunan təlim kitablarının bir çoxu həman ictimaların ən böyük faydalarından biridir. Hərgah üçüncü ictimaya bir yol tapılsaydı, bu səmərə və faydalar daha artıq hüsula gələ bilərdi.

Həm də hökumətin fitnə və tədbiri ilə müəllimlər arasına böyük bir təfriqə [ayrıseçkilik] düşdü ki, bundan naşi [buna görə] bir çox mahir müəllimlər iş başından kənara çəkildi və yaxud çəkirildi.

İndi on iki ildir ki, müəllimlər ictimısından heç bir səs və səda çıxmıyır.

Azərbaycanın hürriyyətindən istifadə edərək bu gün “Müəllimlər Qurultayı” dəvət edilmişdir. Müəssis əfəndilər unutmalarını ki, indiki qurultay keçmişdə verilmiş bir çox qurban və fədakarlığın səmərəsidir. Baxalım, qurultayımız bu qurbanlara qarşı nə kimi ehtiram göstərəcəkdir?!

Sabiq müəllim

AZƏRBAYCAN TÜRK MÜƏLLİMLƏRİ QURULTAYININ RƏSMİ-GÜŞADİ

Saat 10 radələrində Birinci Realnı məktəbinin salonu Azərbaycanın bütün nöqtələrindən gəlmiş olan nümayəndələr və camaatla dolmağa başlayır. Əvvəlinci cərgələrdə Bakıdakı bütün müəllimlər və ətrafdan varid olmuş [gəlmiş] nümayəndələr əyləşirlər.

Xanım əfəndilərin birinci dəfə olaraq Azərbaycan istiqlaliyyəti dövründə Birinci Türk Müəllimləri qurultayında isbativücuda edib və iştirak etmələri şayanıqeyd və təhsindir [qeyd edilməyə və alqışa layıqdır]. Bundan maəda [bundan əlavə], onların böylə tarixi bir gün müəllim və müəllimələr həyatında böyük əhəmiyyəti və mənası olan bir məclisdə iştirak etmələri hər kəsi sevindirir və ruhunu yüksəldirdi. Millət anaları olan müəllimə əfəndiləri kamali-ədəb və mərifətlə məhbubənə [sevimli] bir surətdə əyləşib böyük şövq və həvəsi-fövqələdə ilə məclisin açılmasını bəkləyir və bu gün burada söyləniləcək sözlərə tam mövcudiyətlə iştirak edəcəklərini pişəzvəqt [qabaqcadan] bildirirlərdi.

Saat 11-də Türk Müəllimləri İttifaqı sədri Ağabəy İsrafilbəyov qurultayı açmaqla bərabər, məclisdə hazır olan axunddan dua oxunmağı[nı] rica edir. Camaat ayağa qalxaraq dua oxunur və fatihə verildikdən sonra sədr əfəndi müxtəsər bir nitqlə qurultayın məqsədini və onun vəzifələrini izhar edərək, bunu “Azərbaycan istiqlaliyyətinin Birinci Türk Müəllimləri qurultayı” adlandırır və ümid edir ki, müəllim əfəndilər və həmçinin camaatımız qurultayın qəraradlarını qövlədən

feilə [sözdən əmələ] gətirmək üçün səy və kuşış edəcəklərdir [çalışacaqlar].

Bundan sonra qurultayı təbrik etmək istəyənlərə söz verilir. Əvvəlcə Parlaman rəisi müavini Sultanməcid Qənizadə uzun-uzadıya bir nitq söyləyərək Parlaman tərəfindən qurultayı təbrik edir və deyir ki:

– Bu vaxta qədər müəllimlərin bir çox qurultayları olmuş. O qurultaylar da öylə bir zaman çağırılmışdır ki, onda söz söyləmək istəyənlər qarıya və ətrafa baxmışlar ki, məclisdə qulaq asan və casus olub-olmadığını bilsin. İndi, əlhəmdül-lah, istiqlalıyyət bizim, hökumət özümüzündür. Heç kəs sizə mane ola bilməz. Müəllimlərimiz millətimiz üçün böyük işlər görüb və xidmətlərdə bulunmuşlardır. İnşallah bundan sonra yenə görəcəklərdir. Millətimiz və Parlamanımız da buna kömək edəcəklərdir. Mən ümidvaram ki, müəllimlərimiz bundan sonra daha kəndi vəzifələrində baqi qalıb işləyəcəkdir. Bununla deyirəm ki: Yaşasın xalq məktəbləri və onlarda çalışan bizim xalq müəllimlərimiz. Yaşasın Azərbaycan istiqlalıyyəti!

Əlicabbar Orucəliyev - Bu gün Azərbaycan türk müəllimləri həyatında tarixi bir gün olduğundan böyük bir gündür. Bu münasibətlə mən Bələdiyyə İdarəsi tərəfindən vəkil olaraq bu qurultayı təbriklə müvəffəqiyyət dilərim. Yaşasın müəllimlərimiz!

Məhəmməd Əli Rəsulzadə - Məşhur alman siyasiyyunlarından Bismark demişdir ki, biz fransızlara silah gücü ilə deyil, müəllimlərimizin qüvvəsi ilə qalib gəldik. Bir millətin müəllimi olmazsa, o millətin tərəqqi və təalisi də [ucalması, inkişafı da] olmaz. Biz də bir millət olduğumuz

üçün birinci dərəcədə olaraq müəllimlərimizi artırmalı və onların qüvvəsindən istifadə ilə millətimizi rahi-nicata [nicat yoluna] çıxarmalıyıq. İştə bu nöqtəyi-nəzərlə bizim firqə – “Müsavat” firqəsi milli bir firqə olduğundan, birinci növbədə onun müəllimlərinə əhəmiyyət verəcək və bu yolda çalışacaqdır. Siz də kəndi vəzifənizi ifa etməklə Azərbaycana böyük xidmət edirsiniz. Var olsun Azərbaycan, yaşasın xalq müəllimləri!

Əhməd Cövdət - Müəllim yoldaşlar! Özünü məlumdur ki, xalq həyatında zəhmətkeş sinfi arasında böyük bir mövqe işğal edən zəhmətkeş müəllimlərdir. Onlar bütün qüvvələri ilə çalışıb avam xalqı elm və maarifə doğru aparırlar. Bu işə olduqca böyük xidmətdir. Bu gün görürsünüz, dünyada davam edən böyük inqilab yenə müəllimlərin qüvvəsinə və bəstədir [bağlıdır]. Onların hərəkəti inqilabı daha da vüsətləndirir. İştə, siz də inqilab uğrunda çalışmaqda kəndinizin həqiqi istiqlalıyyət tərəfdarı olduğunuzu isbat edirsiniz. İştə, var olsun inqilab, yaşasın Azərbaycan istiqlalıyyəti. (*alqış*)

Maarif naziri Rəşid xan Qaplanov - Əfəndilər! 8 əsr bundan əqdəm [qabaq] islam aləminin mədəniyyəti tamam dünyanı bəhrəvər etdiyi [bəhrələndirdiyi] halda, Avropa avam və cahil olaraq qalmışdı. O vaxtdan İspaniya və İngiltərə millətləri islam ülum və fününundan [elmlərindən və fənlərindən] əxz etmək məqsədi ilə Misirə və islamın başqa məmləkətlərinə gedirlərdi. Ərəbistan, Türküstanda olan elm və hünər, islamı parlaq bir mövqedə saxlayaraq bütün cahanın diqqətini kəndisinə cəlb etmişdi. Sonra işə islam aləmi bu böyük səadətdən məhrum oldu. Av-

ropa İslam mədəniyyətinə malik olaraq, biz onun əvvəlki yerini işğal etdik.

Əfəndilər! Bu gün qarşınızda böyük və ağır vəzifələr vardır. Məktəblərimiz milliləşmək üzrədir. Bir çox ağır işlərə təhəmmül etməlisiniz [dözməlisiniz]. Əvət, sizin böylə ağır işlərinizin əvəzini millət sizə verəcəkdir. Mən ümid edirəm ki, siz kəndi qüvvələrinizi toplayaraq millətin səadət və rifahiyyəti üçün çalışarsınız. İştə, yaşasın müəllimlərimiz! (*gurultulu alqış*)

Piri Mürsəlzadə - Əfəndilər! Müsai-dənizlə bu gün Azərbaycan istiqlaliyyətinin Birinci Türk Müəllimləri qurultayını azəri türkləri tarix, ədəbiyyat və mətbuatında birinci olan “Azərbaycan” adlı qəzetə tərəfindən təbrik edirəm.

Möhtərəm nazir əfəndi, sizin ağır və çətin vəzifələr qarşısında bulunduğunuza göstərdi. Bu vəzifələr birinci nəzərdə ağır görünürsə də, fəqət kəndi əməyi və çarpışması ilə bugünkü Azərbaycan istiqlaliyyətini vücuda gətirən müəllimlər, bu böyük ad sahibləri üçün çətin deyildir. Onlardan keçən il bu günlər bu istiqlaliyyəti bizə vermək üçün çarpışan türk qardaşlarımızla bərabər çarpışıb və bu yolda şəhid olanlar da vardır. Əvət, istiqlaliyyəti siz zahirdə cüzi, batində isə böyük əhəmiyyəti olan əmək və çalışqanlıqla meydana gətirdiniz. Azərbaycan türk milləti bağ və bostanının böyük bağbanları oldunuz. Onun uğrunda hər bir zəhmət və məşəqqətə qatlanaraq qiymətli bir [töhfə] hüsula gətirdiniz və dediniz ki:

*“Bərgi-səbz əst töhfeyi-dərviş
Çe konəd binəva nədarəd biş”*

İştə, meydana gətirdiyiniz o töhfənin pozulmaması, onun rəqiblər əlinə düşməməsi üçün həman bağı suvarmaqdan, qo-

rumağdan geri durmamalısınız. Bununla bir an əvvəl ümum cahana elan etməlisiniz ki, kəndi əmək və zəhmətinizlə hüsulla gətirdiyiniz o töhfəni kimsəyə verməyəcəksiniz. Var qüvvənizlə onun, o yaşıl vərəqin [yarpağın] qorusunda duracaqsınız. Bu uğurda ümum Azərbaycan zəhmətkeş kütləsi ilə bərabər can fəda etməyə belə hazırsınız. Bununla xətmikəlam edir və deyirəm ki, var olsun Azərbaycan! Yaşasın onun həqiqi xadimləri, yaşasın müəllim və müəllimlərimiz! (*gurultulu alqış*)

Malxazyan - (rusca) Mən Parlaman Erməni fraksiyonu və erməni Daşnaksaqan firqəsi tərəfindən Türk Müəllimləri Qurultayını təbrik edib, türk müəllimlərinin Azərbaycan istiqlaliyyəti və onun maarifi yolunda var qüvvələri ilə çalışdıqlarını alqışlayıram. Ta əvvəldən türk müəllimləri kəndi millətinin içərisində böyük fəaliyyətdə bulunub, heç vaxt öz xidmətini əsirgəməmişdir və bundan sonra dəxi onların işləməsi türk millətinin istiqlaliyyətini bir daha vüsətləndirib və möhkəmləşdirəcəkdir. İştə, var olsun Azərbaycan türkləri istiqlaliyyəti. (*alqış*)

İdris Axundzadə - Müəllimlərin nə dərəcə böyük fəaliyyət göstərmələri hər kəsə məlumdur. Buna görə də, Sədinin bir beyti ilə iktifa [kifayət] edirəm:

“Vəsfe tora gar konəd var nə nə konəd əhle eşq,

Hacəte məşşateist ruyə delaramra.”

(Ruscaya tərcümə edir) Mən də Gəncə Türk Müəllimlər İttifaqı tərəfindən bugünkü tarixi qurultayı təbrik edirəm. Yaşasın Azərbaycan istiqlaliyyəti, yaşasın türk müəllim və müəllimləri! (*alqış*)

Bundan sonra Zaqatala, Teymurxanşura, Salyan müəllimləri namından, müsəlman tələbələri və İran Maarif Cəmiyyəti tərəfindən birer natiqlər təbrik edib qurultaya müvəffəqiyyət dilədilər.

Sədr Quba müəllimləri və müəllim Abbas bəy Minasazovdan gələn teleqrafları oxuyur. Teleqraflarda birinci Azərbaycan Türk Müəllimləri qurultayı təbrik ed[il]ir və müvəffəqiyyət təmənni olunur.

Təbrik bitdikdən sonra sədr əfəndi nümayəndələr tərəfindən natiqlərə izhari-təşəkkür edir və deyir ki:

– Müəllimlər nə qədər qüvvətli olsalar da, bir əldən səs gəlməz, buna görə də ümum müəllimlər və camaatımız bir nəfər kimi hərəkət edib çalışmalıdırlar. Bir də müəllimlər firqə həyatından uzaq olmalıdırlar. Müəllimlər ittifaqı fəqət [ancaq, sadəcə] millətin səadəti üçün çalışıb Azərbaycan istiqlalı uğrunda var qüvvəsi ilə işləyəcəkdir.

Bununla məclis xitam olunur və birinci iclas axşam saat 6-ya təyin edilir.

* * *

Saat 6-da qurultayın birinci iclası açılıb bir çox müzakirələrdən sonra heyəti-rəyasət və mandat komisyonu intixab edilir [seçilir].

İntixab edilənlər:

Heyəti-rəyasət: Ağabəy İsrafilbəyzaadə, Şəfiqə xanım Əfəndizadə, Məhəmmədəli əfəndi Xəlifəzadə, İdris Axundzadə, Əliməhəmməd Mustafayev.

Mandat Komisyonu: Cəlil bəy Babazadə, Musazadə və Zeynalov.

İkinci iclas ayın 21-də axşam saat 7-yə təyin edilmişdir. Bu gündən etibarən qurultay növbədəki məsələlərin müzakirəsinə şüru edəcəkdir [başlayacaqdır].

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Türk Ocağı

Azərbaycan daxilində türklük və müsəlmanlığın tərəqqi və təalisi [ucalması] üçün “Türk Ocağı” namında bir ocaq təsis və güşad ediləcəkdir [açılacaqdır]. Bu xüsusda hökumətə müraciəti-lazimədə bulunuldu.

Ocağın məqsədi: türklərin hərsi [mədəni] birliginə və mədəni kamalata çalışmaq. Şüarı: Dində islamlıq, dildə birlik, işdə xalqçılıq və təşkilatda səbatkarlıqdır.

Ocaq türklərin ürfan, rifah və sihhətini [sağlamlığını] təmin üçün konfranslar, moizələr, müsəmirələr [konsertlər] tərtib, kitablar, risalələr [broşürələr], qəzetələr nəşr, məkatiblər, kitabxanalar, xəstəxanalar güşad, təşəbbüsəti-iqtisadiyyəni təşviq, türkün sihhi və ictimai vəziyyəti haqqında tədqiqat, zəki və müstəid [istedadlı] çocuqların təhsilini dəröhdə və təshil [boynuna götürmək və asanlaşdırmaq], səfalətə və xəstəliyə qarşı mücadilə [mübarizə] etmək üçün səhhət orduları təşkil, xeyirli işlərə müavinət [kömək], nümünə köyləri ehdas etməkdir [yaratmaqdır]. Yaxında Ocağın nizamnaməsi qəzetə ilə nəşr və elan ediləcəkdir.

*Türk Ocağı müəssisəsinin
[qurucularından]: Təhsin*

Məclisi-Məbusan üzvlərinin övdəti

Lənkəran şəhər və qəzası əhalisinin əhval və övzasını [vəziyyətini] öyrənmək qəsdilə oraya getmiş olan M[əhəmməd] Ə[min] Rəsulzadə, A[bbas] Q[ulu] Kazımzadə və M[əhəmməd] B[ağır] Şeyxzamənov cənabları srağagün səfərdən qayıtmışlardır.

Bələdiyyə rəisi əvəzində

Bələdiyyə rəisi P. F. İlyuşkin məzuniyyət aldığından, müvəqqəti olaraq rəisin yerini M[ustafa ağa] Şərifov idarə edir.

Neft seylanının təmiri

Daxiliyyə naziri Bələdiyyə İdarəsinə müraciətən xahiş etmişdir ki, Azərbaycan Dəmiryolunun neft seylanı [kəməri] təmirinə təyin olunmuş agentlərinə işə şüru etdikdə [başladıqda] mümaniyət [maneçilik] göstərməsin. Bələdiyyə İdarəsi şü icazəni verməsinə qol vermişdir, bu şərtlə ki, əvvəl Bələdiyyə kassasına olan vergi qalığı gərək verilsin.

Həkimlər iclasında

18 avqustda Bələdiyyə İdarəsində həkimlər iclasında Bakıda əvvəlinci dəfə olaraq vəba ittifaqı [hadisəsi] xüsusunda xəbər verilmişdir. Avqustun 4-də Rostovdan dəmiryol ilə varid olmuş V. cənabları həman gün naxoşlayıbdır. Ayın 10-da naxoşluğu şiddət edib 11-də məzkur [deyilən şəxs] kəndi mənzilində ölmüşdür. Məzkurun ətrafında olan 15 nəfərdən heç birisini naxoşluq tutmamışdır.

Naxoşluq haqqında şü nüktələr [məqamlar] qeyd olmuşlar:

1) Naxoşa müalicə edən həkimlər bu xüsusda Səhiyyə şöbəsinə xəbər verməmişlər.

2) Naxoşu müsri naxoşluqlar mərixanası [yoluxucu xəstəliklər xəstəxanası] əvəzində Mixaylovski mərixanaya götürmüşlər və burada da mərizi [xəstəni] qəbul etməkdən imtina etmişlər.

3) Naxoşu Səhiyyə miniklərində götürməyib, şəhərdə işləyən faytonlarda aparmışlar.

Bu dəfəlik böylə keçmişsə də bundan sonra böylə ittifaqlarda:

1) Müsri naxoşluqlar tutanlara xidmət etdikdə artıq diqqət etməli;

2) Naxoşluq ittifaq düşcək Bakıda olan hamı səhiyyə idarələrinə xəbər verməli.

Bir çox məsələlər müzakirə olduqdan sonra atidəki [aşağıdakı] qərarlar qəbul edilmişdir:

1) Təthirat [dezinfeksiya] istasyonunun keçən sənə etdiyi fəaliyyətini göstərmək;

2) Şəhərdə olan mərixanaların hamısında təthirat məsələsinə artıq dərəcədə diqqət etmək;

3) Balıq qurudulan yerlərdə sihiyyə [gigiyena] məsələsinə diqqət etdirmək.

Boğulmuş

Ağustosun 17-də İran təbəəsi Hüseynqulu Abbas oğlu xəbər vermişdir 10 gündür ki, onun əmisi oğlu Fəttah Hacı Əbdussultan oğlu xəbərsiz itmişdir. Kəndisinin dediyinə görə məzkur [adı çəkilən şəxs], İran təbəələri Əsgər Molla Vəli oğlu, Ələsgər Molla Bağır oğlu, Ziqam Molla Vəli oğlu, Yəhya Səbzəli oğlu, Əziz Əli oğlu tərəfindən öldürülmüşdür. Onlar tövqif edilmişlərsə də [tutulmuşlarsa da], kəndilərini müqəssir hesab etməmişdirlər. Mütəvəffa [vəfat edən şəxs] boğazında qayıq olduğu halda Binəqədidə bir quyudan tapılmışdır. Canilər məhkəməyə verilirəcəklərdir.

Mütəəllimlər arasında

Çoxdan bəri idi mütəəllimlər [şagirdlər; tələbələr] əxlaqı xüsusunda gözəl mütəəllimlər və mütəəllimlərin dərdinə mütəəssir olan əşxas [şəxslər], mütəəllimlər bیکar vaxtlarını nəyə sərf etsinlər məsə-

ləsində aciz qalmışlardı. İndi isə edadi məktəblərinin valideyn cəmiyyəti şu xüsusda müzakirə edib məsələyə əncam vermişlər. Cəmiyyət məktəblərdən mütəəllimlər iclası təsis etmişdirlər. Bu iclasda mütəəllimlər bəkar vaxtlarını saat 6-dan 10-a qədər keçirirlər. İclasda dram, musiqi, nəğmə, oynamaq, şətrənc [şahmat], şaşqa oyunu, nərtdaxta və damka oyunları şöbələri açılmışdır. Hər şöbə ic-tihad yetirmiş [məlumatlı, bilikli] bir şəxsin idarəsindədir. Yekşənbə [bazar] günləri saat 11-dən 2-yə qədər mütəəllimlər üçün elmə dair və müfid sinematoqraf [faydalı filmlər] göstərilir və axşam saat 8-dən 11-ə qədər məşğul olurlar. Gələcəkdə təsisat artması gözlənilir. Hamıdan artıq mütəəllimlərin Bakının ətrafına və başqa uzaq yerlərə səyahətə getmələri müfid olasıdır. Mütəəllimlər Cəmiyyətinə edadi məktəbin ikinci mərtəbəsində hər gün üzv yazılmaq olar. Sezon haqqı 5 manatdır. Cəmiyyətə üzv olmayıb, bərdəlik idxal haqqı 1 manat, böyüklərdən ötrü 3 manatdır. Hər gün axşamlar bufetdə ucuz qiymətə mütəəllimlər üçün çay, çörək və peçenyə verilir.

Birjada

Kerenski minlik 1250 manat yenisi və 1200 manat əskisi, Kerenski 250-lik 1150 manatdır. 500-lük 1300 manat, 100-lük 230 manatdır. Türk altun lirəsi 390 manat, gümüş xırda pul 12 manata qədər tənəzzül etmişdir.

Mal bazarı

Kibritin yaşıki 1200 manatdır. Qəndin pudu 1050 manatdır və ümumən malların qiyməti düşməkdədir.

FƏHLƏ HƏYATI

Seyidli qəryəsindən [kəndindən] “Müsavat”-a yazırlar:

İyul ayının 30-da Seyidli kəndinin ci-varında olan vətəgələrdə gəzərkən güzarım 5-ci Yalama adlı vətəgənin fəhlələri yaşadıkları odadan düşərkən odanın içindən cürbəcür dəhşətəngiz sədalar eşitdikdə içəri daxil olub bir çox fəhlənin yerdə yan-yana döşənərək kimisi Allahı çağırmasını, kimi “acından öldüm”, kimi si “atəşdən ciyərim yandı” deyə fəryad edirdi. Bu hal məni təəccüb aləminə gö-türdü. Bu nə olası şeydir deyə heyratlə ətrafa baxırdım. Axırda bunu bilmək üçün odadan çıxıb kontorşikdən əhval tutmaq niyyəti ilə kontora tərəf gedərkən, böylə dəstə də bu yanda gördüm. Kontorşik Lemkindən bunun nə olduğunu sorduq-da cavab verdi ki, şu “Rıbak” vətəgəsini bakılı Nurulla Əsədulla oğlu icarə etmiş-dir. Məzkur [adı çəkilən şəxs], tutduğu fəhlələri ayda 850 manata danışıbdır. Bu şərtlə ki, ayda hər bir fəhləyə 2 pud ağ un, 3 girvənkə kişmiş, 1/8 girvənkə çay və 400 manat nağd pul versin. İdarədən 2800 manat fəhlələrə məsarif etmək üçün pul almışsa da, bir qəpik də xərc etməyib fəhlələri acından və susuzundan qırır. Fəhlələrə ağ un əvəzində pudu 150 manatdan arpa unu verir və iki aydan ziyadədir ki, bir şahı pul da heç bir fəhləyə verməmişdir. Ona görə fəhlələr naxoşlayaraq qırırlılar. Öylə ittifaq [hadisə, hal] olubdur ki, bir həftə zərfində 40 fəhlədən 4 nəfəri ölmüşdür. Əlavə-əzin [bundan əlavə], fəhlələr kəndimə nəql edirlər ki, bu ayın 29-da Nurulla Əsədulla oğlu vətəgəyə gəlib ac-çılpaq və naxoş

fəhlələri tapança zoru ilə odadan çıxarıb işləməyə göndərirdi. Biçarə naxoş fəhlələrin çoxunun qorxudan ürəyi getmişdir. Bu işə “Kukleviç” ticarət evinin xidmətçisi Krokman, Kanabolski və Seyidli kəndinin sakini Abdulla və praporşik M. Əliyev dəxi şahiddirlər. Mən təəccüb edirəm, nə vaxta qədər biz bədbəxt millət böylə bir vəhşi və yırtıcıların sıxıntısı altında qalıb da imdadsız bir surətdə zindəganlıq edəcəyiz.

*Feldşer: İ. B. Vəkilov,
5 avqust 1919*

Mürasilənin [məktubun] bir surəti “Müsavat” tərəfindən Məsai Nəzarətinə [Əmək Nazirliyinə], digər surəti də idarəmizə göndərilmişdir.

AZƏRBAYCANDA

Qubadan

17 ağustos Quba üçün bir matəm günü yerini almışdı. Bir çox simalarda hüznün və ələm müşahidə olduğu kimi, bəzilərinə də qorxu və ümitsizlik gözə çarpmada idi. Vilayətə vali vəzifəsini ifa etmək üçün təyin edilmiş sevimli, mehriban qaimməqamlarından [qəza rəislərindən] deyil, yoldaşlarından ayrılmalari hüznün və ələmə səbəbiyyət verirdisə də, qorxu və ümitsizliyin mənasını da cahanın hərc-mər-ci-biamanı [amansız hərc-mərcliyi] içində Quba qəzasında cənnəti bir asayiş vücuda çıxarıb, hər kəsin qibtəsini mövcib [qibtəsinə səbəb] ola biləcək dəmir bir intizam bərpa etmiş olan hakim-

lərinin getməsində anlamaq lazım gəlirdi.

Yuxarıda qaimməqamı yoldaş deyə adlandırmışdım.

Əvət, Əmir xan [Xoyski] əfəndi Quba qəzası əhalisi üçün qaimməqam olduğundan maəda [əlavə], ən mehriban bir yoldaş idi də. O hər kəsin, xüsusən fütqərayi-kasibənin dərdinə qalır, hakim kimi deyil, yoldaşcasına ona kömək etmək, müavinətdə bulunmaq üçün qüvvəsi daxilində olan vəsilələri kullanmada müsamihəkarlıq [başısoyuqluq] göstərməyirdi. Dinc əhali ilə bu qədər yoldaşcasına rəftar edən qaimməqam əfəndi quldur, cinayətkar və vətən xainlərinin də o qədər rəhmsiz düşməni idi.

Saat 12 tamamda qaimməqamları ilə vidalaşmaq, xudahafiz demək istəyən əhali məscidi-came həvalisinə [ətrafına] toplanıb, onun vürudunu [gəlişini] bəkləyirdi. Qaimməqam əfəndi gəldikdə, əhaliyə xitabən şu yollu sözə başlayır:

Qardaşlar, sizinlə xudahafizləşmədən irəli bir qaç kəlimə ərz edəcək sözlərim və bəradəranə [qardaşcasına] tövsiyələrim vardır. Sizə məlumdur ki, bu gün məsum qanlarımız və bəlkə də ismət və namusumuz bahasına bizə mal olmuş vətənimiz bu gün bizi yenə təzədən əsir, hüquq və ixtiyaratımızı qəsb etmək xəyalı bəsləyən düşmənlərin hədəsinə məruz qalır. Həman düşmənlərlə mübarizə etmək yollarından biri və bəlkə də başlıcası vətənimizin daxili səlamətliyidir. Hərgah siz vətəninizi sevirsəniz ata-babalarınızın müqəddəs qəbirlərinin [ayaq] altında tapdanmasını istəməyirsəniz, milli vicdanınız var isə, salamat yaşamağa səy ediniz də, heç kəsin hüzur və rahatını pozmayınız.

Düşməniniz ancaq vətəninizə tamah dişlərini itiləmiş qara general ordusudur. Həman ordu ilə mübarizədə bulunmağa, onun əbləhanə xəyallarının bərhəva [puç] edilməsinə çalışınız. Sizə etdiyim bu tövsiyədən sonra onu ərz etmək istəyirəm ki, mən qaimməqamlığımda olduğu kimi, valiliyimdə də sizə və bütün vətəndaşlarıma yoldaş olacağam. Mənim dəftərxanamın qapıları həmişə, vaxtli-vaxtsız, gecəli-gündüzlü sizin üçün açıqdır. Nə dərdiniz olarsa, nə şikayətiniz varsa, hansı məmurdan ədalətsizlik görərsəniz, buyurunuz kömək etmək üçün var qüvəmlə çalışaram.

O da gizli qalmasın ki, mən sizdən çox uzaq getməyirəm. Həmişə sizi görməyə, sizin işlərinizdən xəbərdar olmağa vüsətim [imkanım] olacaqdır. Bu günə qədər sizə qaimməqam olmuşamsa, bundan sonra daha geniş ixtiyarat ilə vali yerində olacağam. Vay olsun o şəxsin halına ki, vətənimiz daxilində şuluqluq, quldurluq kimi mənfur xəyallar cəsarətində buluna. O zaman o adam üçün yoldaş deyil, rəhmsiz düşmən kəsiləcəyəm və ən şiddətli cəzalar verəcəyəm. İştə, bu qədərlə iktifa [kifayət] edərək sizə hələlik bir xudahafiz deyirəm.

“Xudahafiz, çox yaşa, min yaşa!” sədələri hər tərəfi bürüyür, məsciddən qaimməqam əfəndi şəreflərinə hazırlanmış banketə təşrif gətirirlər.

Klub salonunda kəşidə [tərtib] edilən ziyafət məclisində müddəyi-ümumi [prokuror] müavini başda olaraq bütün hökumət məmurları, Bələdiyyə rəisi başda olaraq qlasnlıları, ağsaqqallar, ətrafdan gələn kənd vəkilləri və yəhudi nümayəndələri hazır idilər.

Ən əvvəl Bələdiyyə rəisi sözə başlayaraq qaimməqamın Quba qəzasında ibraz etmiş olduğu [göstərdiyi] yararlıqları və xüsusən Denikin qorxusu vətənimizi təhdidə başladığından sonra nə kimi cansipərənə [canla-başla] fəaliyyətlərdə bulunduğunu və istirahəti kəndisinə haram edərək fədakarlıqlar etdiyini tədad ilə [saymaqla], şəhər əhalisi namından izhari-qədrşinasi edərək [qədirbilənlik göstərərək] və tərfiyi-rütbə [rütbəsinin artırılması] münasibətilə Xan əfəndini təbrik edir.

Sonra vergi müdiri Popov Quba qəzası daxilində yaşayan rus əhalisi namından təbrik edərək, cümhuriyyətimiz daxilində heç bir millətə ögey nəzərlə baxmayan və xüsusən ruslara hüsn-rəğbət göstərmiş olan hökumətimizdən və Azərbaycan türklərindən razılıq edir. Asayiş-ümumi bərpa edilərkən Avropa hökumətləri qarşısında Azərbaycan Cümhuriyyətinin bütün millətləri, xüsusən rusları kəndi yavrusu kimi qoruduğuna və ruslara xüsusi imtiyazat verən çar hökuməti zamanında işbu azadəliyi, rifahihal və istirahəti görmədiklərinə rusların şəhadət edəcəyini vəd edir.

Sabiq Dağıstan Parlamanı məbusu tələbə Hacıxanov Dağıstan Cümhuriyyəti Dabravol ordusu tərəfindən işğal edildikdə qara generala itaət etmək istəməyən bir qaç köylər Azərbaycana mülhəq olduqlarını [qoşulduqlarını] və oğru-lar yatağı, quldurlar ocağı olan köylərin bu gün cənnətmisal bir asayiş və istirahət içində yaşadığını zikr ilə Azərbaycan Hökumətinə, xüsusən Əmir xan Xoyski əfəndiyə mədyun [borclu] olduqlarını qeyd edir, deyir: Yaşasın Azərbaycan Hökuməti, yaşasın Əmir xan!

Bədəhu [sonra] kənd vəkilləri, yəhudi nümayəndəsi və bir çox başqa natiq Xan əfəndinin xidmətini [xidmətlərini] sayaraq təbrik edirlər.

Cavab olaraq, vali əfəndi əhalinin qədr-danlığını [qədirşünaslığını] kəndisi üçün böyük bir səadət ədd [hesab] etdiyini söyləyir və yenə tövsiyə olaraq ən gözəl bir məhbubədən də ziyadə dilbər olan vətənimizə, Azərbaycanımıza təcavüz xəyalı bəsləyən rəqibləri püskürtmək üçün qısqanlıqla hazır olmamızın hər işimizdən irəli və vacib olduğunu xatirlərə gətirir.

Quba xanımları Xan əfəndiyə yadigar olaraq bir gözəl münəqqəş [naxışlı] balıq hədiyyə etmişlərdir.

H. R.

ERMƏNİSTANDA

Polkovnik Haskellin vürudu

Avqust ayının 15-də Sülh Konfransı vəkaləti ilə Ermənistana göndərilən polkovnik Haskell Tiflisə varid olmuşdur [gəlmişdir]. Vağzalda Amerika heyəti tərəfindən istiqbal edilmişdir [qarşılanmışdır].

“Nor aşxatavor” qəzetəsinin Batum müxbirinin rəvayətinə görə, avqustun 15-də Tiflisə varid olan Ermənistan diktatoru polkovnik Haskellin iki vəzifəsi vardır. Birisi siyasi, digəri iqtisadidir. Haskellin dəftərxanası Tiflisdə bulunacaq, bu dəftərxana iki şöbədən ibarət olacaqdır ki, bir şöbəsi siyasi və digəri iqtisadi iş aparacaqdır.

Ermənistan fərarilərinin yerlərinə qaytarılmasına ayrıca əhəmiyyət veriləcək-

dir. İngiltərə, Fransa, İtaliya və Amerika tərəfindən göndərilmiş olan polkovnik Haskell bütün Zaqafqaziyaya, Ermənistan, Gürcüstana və Azərbaycana kontrol-luq edəcəkdir. Mumaileyhin [adı çəkilən şəxsin] məqsədi Zaqafqaziyada sülh və müsəliməti [əmin-amanlığı] bərpa etməkdir.

İstanbulda müntəşir “Caqatamart” qəzetəsinin müxbiri yazır ki, avqustun 2-də Ermənistanın Ali Komissarı Haskell Ruşçukda ermənilər tərəfindən qayət ehtiramla qarşılanmışdır. Sofiyada məhəlli [yerli] ermənilər hakəza [həmçinin] Haskellə ehtiramla qarşılanmışlardır. Polkovnik Haskell erməni nümayəndələrinə demişdir ki, o, Beşlər Şurası tərəfindən Qafqaziyaya göndərilir ki, Ermənistan, Gürcüstan və Azərbaycan arasında olan sərhəd məsələsini həll eylesin. O, Türkiyə-Ermənistan məsələsini də həll edəcək və dekabr ayınadək fərarilər öz yerlərinə qaytarılacaqdır.

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası

Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həmlər edənlər hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirilər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur.

Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

**Bəhri-Xəzər dənizində posta, sərnişin
və yük gəmilərinin hərəkəti**

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazəşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çərşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çərşənbə və cümə günləri saat 4-də.

*Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər
Gəz və geri*

17-ci körpüdən çərşənbə günü saat 4-də.

*Bakı-Həsənqulı-Bəndər Gəz-Məşhədsər
və geri*

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

*Petrovsk-Fort-Aleksandrovsq-Quryev və
geri*

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Doktor M. İ. Lurye

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-ədək; axşam saat 4-7-yədək.

Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

Arvad diş həkimləri

Z. A. Şextər və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayıрма dişlər. Dişlərin yaxşı qayıdırılması təmin olunur. Kənardan gələnələr

üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

10218

Berlin Darülfünunu doktoru

S. İ. Kopelioviç

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

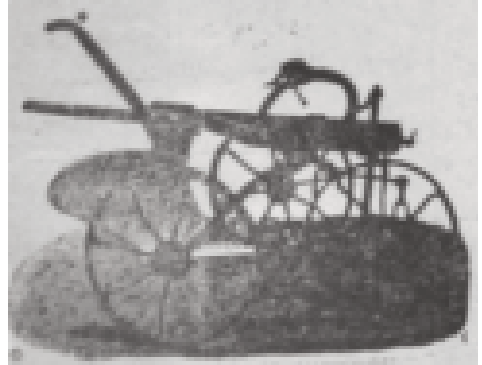
Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə.

Telefon nömrə 50-28 və 93.

10244

Elan

Neçə illərdən bəri Petropavlovka köyündə vəqə olan ziraət [kənd təsərrüfatı] anbarımızda hər cür ziraətə uyğun makinalar mövcuddur. Xahiş edənlər Bakı kontoruna müraciət edə bilərlər.

Ünvan: Milyutinski caddə, Adamovun evində, Mirzeynal Məstanzadə və qardaşları

7454

Müvəqqəti müdir:

Xəlil İbrahim

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Teleqraf xəbərləri

səh. 396. Proskurov: Ukraynanın qərbində şəhər; indiki Xmelniçki şəhəri.

Qəzetələrdən

səh. 397. “T.”: 1861-1942-ci illərdə Parisdə fransız dilində nəşr edilən gündəlik “Le Temps” qəzeti nəzərdə tutulur.

“Tan”: 1861-1942-ci illərdə Parisdə fransız dilində nəşr edilən gündəlik “Le Temps” qəzeti nəzərdə tutulur.

“çar Boris”: 1918-1943-cü illərdə Bolqarıstan çarı olan III Boris nəzərdə tutulur.

səh. 398. “Çrezviçayka”: Əksinqilab və Sabotajla Mübarizə Fövqəladə Komissiyası.

“imperator Karlin oğlu Otto”: 1916-1918-ci illərdə Avstriya-Macaristan imperatoru olan I Karl və onun oğlu Otto fon Habsburq nəzərdə tutulur.

Mavərayi-Bəhri-Xəzərdə

səh. 399. Yekaterinodar: Rusiyada, indiki Krasnodar şəhəri.

“Borovski”: bu soyadı qəzetdə təhrif edilmişdir.

“Tazəşəhər”: indiki Türkmənbaşı şəhəri.

Azərbaycan Müəllimləri Qurultayının rəsmi-güşadı

səh. 404. “Bərgi-səbz əst töhfeyi-dərviş / Çe konəd binəva nədarəd biş”: (farsca) “Dərvişin töhfəsi yaşıl yarpaqdır, / Yazıq neyləsin, başqa şeyi yoxdur.”

“Vəsfe tora gər konəd vər nə nə konəd əhle eşq, / Hacəte məşşateist ruye delaramra”: (farsca) “Eşq əhli sənin tərifi ni etsin ya etməsin, / Gözəlin üzü məşşatəyə ehtiyac duyur.”

Teymurxanşura: İndiki Buynaksk şəhəri. Rusiya Federasiyasının tərkibində Dağıstan Respublikası Buynaksk rayonunun inzibati mərkəzi. Əsası XIX əsrdə qoyulan şəhərin adı 1922-ci ildə dəyişdirilərək Buynaksk olmuşdur.

Azərbaycanda

səh. 410. “H. R.”: bu imza “Azərbaycan” qəzetinin əməkdaşı Hüseyn Rza Məhəmmədbəyliyə məxsusdur.

Ermanistanda

səh. 410. “Nor aşxatavor”: “Daşnak” partiyasının Tiflis şöbəsinin qəzeti.

“Ruşçuk”: Bolqarıstanın şimalında, Rumıniya ilə sərhəddə Dunay çayı sahilində yerləşən Ruse (yaxud Rusçuk) şəhəri nəzərdə tutulur.